fijami detajlov vrat. Fotografijam smo dodali še zgodbe, ki jih pripovedujejo posamezne točke dediščine z zgodovinskih, družbenih in drugih zornih kotov. Predstavljenih je osemnajst točk naravne in kulturne dediščine iz vseh sodelujočih občin. Fotografska razstava detajlov vrat odkriva delček manj znane zakladnice naše skupne preteklosti. Tako je pri izvajalcu projekta – Centru za razvoj Litija – prvič nastala samostojna razstava o dediščini njegovega območja. Idejno zasnovo razstave, ki jo je pripravila Adela Ramovš, smo izvedli s fotografijami Mateja Povšeta in besedili sodelavcev Centra za razvoj Litija. Oblikovno je razstavo pripravil Matej Zupančič. Da bi domačinom dodatno približali dediščino njihovega kraja in krajev sosednjih občin ter jih povabili, da se tudi sami bolj aktivno vključujejo v razvoj turističnega produkta, smo se odločili, da bomo razstavo selili po celotnem območju. Začeli smo na gradu Bogenšperk (27. 8. 2008), nadaljevali v Knjižnici Domžale (16. 10. 2008), nato v Centru Ivana Hribarja v Trzinu (11. 11. 2008). V letu 2009 pa na razstavo čakajo preostale lokacije na območju Srca Slovenije. Popotovanje se bo končalo z junijsko razstavo v paviljonih graščine Dol v občini Dol pri Ljubljani, ki je nosilka projekta. Veseli smo, da je razstava Mozaik Srca Slovenije postala del mozaika, ki predstavlja delo dveh etnologinj na področju razvoja podeželja.

SPET TRTE SO RODILE. O KULTURI VINA NA SLOVENSKEM

Občasna razstava Slovenskega etnografskega muzeja, 20. 11. 2008–junij 2009

'Vinska trta' (*Vitis vinifera*) je ena najstarejših kulturnih rastlin, ki se goji zaradi grozdja in vina, in je na ozemlju današnje Slovenije prisotna že vse od rimske dobe. Iz nje izvira in se razrašča tudi muzejska zgodba z naslovom Spet trte so rodile. O kulturi vina na Slovenskem.

O vinski trti, njenih produktih, vlogi vinogradništva in vina na raznih področjih materialne, družbene in duhovne kulture so (in v vedno večji meri pišejo še danes) številni pisci pisali tako z vidika etnologije, zgodovine in arheologije kot agronomije, enologije, medicine … Zaobjeti vse znanje in ga na muzejski način posredovati obiskovalcem se zdi zahtevna naloga, pa vendar izziv, zlasti ob zavedanju, kako pomembno vlogo ima kultura vina na Slovenskem. Poglavitni cilji, ki jih želimo doseči z razstavo, so posredovati podobo o prisotnosti tematike vina v raznih segmentih slovenske kulture, utrditi zavest o treh vinorodnih deželah, izoblikovanih iz naravnih danosti, posredovati ključna dejstva o letnem vinogradniškem ciklu in poudariti naše prepričanje, da je vino žlahtna pijača, ki zahteva kulturno uživanje.

> Kultura nekega naroda, populacije ali družbe se spreminja: različna je v preteklosti, sedanjosti in bo v prihodnosti. Če kulturo predstavljajo običaji, navade, način življenja, vpliva na to tudi okolje, v katerem človek živi. Zato je kultura pitja vina drugačna pri Slovencih v vinorodnem okolju Primorja kot v alpskih ne vinorodnih krajih in predalpskih vinorodnih, drugačna pa tudi v predelih, kjer se predalpsko gričevje spušča v ravninske predele ob rekah Dravi, Savi in Krki (Terčelj 2007: 25).

Tako pravi vrhunski poznavalec slovenskih vin in kulture vina dr. Dušan Terčelj v monografiji *Kultura vina na Slovenskem*.[1] V njej zapisana znanja in modrosti o vinu, ki so plod avtorjevega vseživljenjskega raziskovalnega prizadevanja, so nam bila neprecenljiv navdih pri snovanju scenarija razstave.

Da je vino državotvorno in da nas je Slovence združilo v Zdravljici, je v uvodu k Terčeljevemu besedilu omenjene monografije zapisal njen urednik, dr. Aleš Gačnik. Tu smo našli izhodišče za naslov in konceptualni okvir razstave, ki jo prireja etnološki nacionalni muzej. Prešernova Zdravljica iz leta 1844 se začenja z besedami *Spet trte so rodile, prijatli vince nam sladko* … in je hvalnica vinski trti in vinu kot navdihovalcu človekove pokončnosti. Besedilo ne omenja le takrat aktualne ideje o enotnem slovenskem narodu, temveč teži k sožitju vseh narodov sveta, kar je najjasneje izraženo v njeni sedmi kitici, od leta 1990 tudi slovenski himni.

Razstava, za katero sta scenarij pripravili Bojana Rogelj Škafar in Adela Ramovš, oblikovali pa Mojca Turk in Polona Zupančič, ni le pripoved o vinu, ampak želi predstaviti njegove vloge in pomene v kulturi in načinih življenja na Slovenskem. Z umetniško prefinjeno fotografsko govorico popelje obiskovalca na razstavo **Stojan Kerbler s fotografijami** Haložanov in Haloških goric. Tik pred uvodom pa se sreča s tremi oznakami za *osmice* ali *pušelšanke* – 'vinotoče za prodajo vina lastne pridelave za pitje zunaj lokala', ki ga na simbolen način opozorijo na tri vinorodne dežele na Slovenskem – primorsko, podravsko in posavsko. V uvodu, kjer z dr. Janezom Bogatajem trdimo, da je **vino na Slovenskem povsod**, se spogledujemo z vlogami vina v vsakdanjem življenju, pri verskih obredih, umetniškem ustvarjanju, v zdravilne namene, v zvezi s politiko in z erotiko. Da brez vina v slovenskih igranih filmih ne gre, pričajo za ogled izbrani odlomki. Galerijo vlog vina v strukturi kulture na Slovenskem dopolnjuje časovni trak, ki razkriva pomembna dejstva o kulturi vina na Slovenskem, in osebnosti, ki so nanjo pomembno vplivale od

1 Dušan Terčelj, *Kulturna vina na Slovenskem* (Ptuj: Tovarna tradicij; Ljubljana: SEM, 2007; Zbirka Tradicije Slovenije), 25.

* Bojana Rogelj Škafar, dipl. univ. etnol. in umetn. zgod., direktorica Slovenskega etnografskega muzeja. 1000 Ljubljana, Metelkova 2, E-naslov: bojana.rogelj@etno-muzej.si

Putarji, Haloze, okoli 1930.
Foto: Iz arhiva Pokrajinskega muzeja Ptuj

Prvi obiskovalci razstave v Slovenskem etnografskem muzeju.
Foto: Marko Habič, Ljubljana, 20. 11. 2008

šestega stoletja pr. n. št., pa vse do danes.

Vinogradniški letni cikel predstavljamo v razdelku **S trto in vinom skozi leto**. Kot ugotavlja mag. Andrej Dular,[2] spadajo vinogradniška dela med zahtevnejša in težja kmečka opravila. Zahtevajo posebna znanja, stalno izobraževanje, sprotno in vestno obdelovanje vinograda in nenehno skrb za trto in pridelek. Vsa ta prizadevanja so usmerjena v en sam cilj – pridelati čim več vina, ki naj bo tudi po kakovosti čim boljše (Dular 1994: 131). Vinogradniška opravila, ki jih prikazujemo s pomočjo tako muzealij iz slovenskih muzejev kakor tudi sodobnih predmetov, v splošnem delimo na dela v vinogradu in dela v kleti. Posamezne letne čase simbolno zaznamujejo svetniki, posebni vsebinski poudarki tega razdelka pa so nevarnosti, ki ogrožajo vinsko trto, projekcija podob vinskih kleti na Slovenskem, avtorja dr. Vita Hazlerja, in gorsko pravo kot skupek pravnih pravil in predpisov, ki so od 13. stoletja veljali med gorskimi gospodi in vinogradniki.

Na svetu so tri dobre stvari: tri slovenske vinorodne dežele, pravi dr. Janez Bogataj, na razstavi pa so pod tem naslovom na ogled podobe omenjenih treh dežel skupaj z zanje značilnimi izbranimi vinskimi trtami.

Pomembna sestavina kulture vina je vsekakor **pivsko posodje**, ki so mu znatno pozornost namenjali tudi kustosi slovenskih muzejev. Dr. Verena Vidrih Perko iz kranjskega Gorenjskega muzeja jih je povezala v projektu devetih muzejev Živeli!: Pivsko posodje iz slovenskih muzejev skozi čas, ki je integralni del pričujoče razstave.

Pivskemu posodju sledi **gostilna** kot osrednji družbeni prostor, povezan s kulturo vina, kar je še posebej podkrepljeno s spremnim slikovnim kolažem praznovanj ob dogodkih iz **življenjskega cikla**, ki ne minejo brez simbolne spremljave vina.

Poudariti želimo, da je kultura vina še kako živ element sodobnega življenja. Izbrani dokazi za to trditev so pojavi, ki so se v Sloveniji začeli razvijati zlasti v devetdesetih letih 20. stoletja. Prvi tak pojav so **združenja**, ki na posebne ritualne načine častijo vino. Drug tak pojav je **Vinska kraljica Slovenije**, ki se ji pridružuje vse več lokalnih kraljic; tretji pojav so **sommelierji**, ki skrbijo za razvoj pivske kulture, četrti pa **vinske ceste** z nekdanjo dolgoletno povezanostjo s trgovino z vinom, danes pa s turistično ponudbo. Daljšo tradicijo, ki sega v sredo 20. stoletja, pa ima **vinski sejem**, ki skrbi, da se Slovenija v svetu promovira kot vinorodna dežela.

Rdeča nit razstave so **ljudje**, povezani s pridelavo in potrošnjo vina, brez katerih kulture vina ne bi bilo. Posebej jih predstavljamo s karikaturami Aljane Primožič. Na koncu razstave o kulturi vina na Slovenskem pa izrazimo željo, naj nam bo vino v užitek in naj nam prinaša veselje: zmernost naj prevlada nad **zlorabo**, ki je na Slovenskem še vse preveč prisotna.

2 Andrej Dular, *Pij, kume moj dragi!* (Novo mesto: Dolenjska založba, 1994), 131.